

заведений для нарацвання потенціала інтелектуалізації. Акцентовано увагу на низкій активності суб'єктів господарювання в напрямленні привлечення результатів діяльності вуза нафтогазового профіля к решенню актуальних проблем нафтогазового комплексу. На основі об'єктивного аналізу освітніх процесів в нафтогазовій галузі та авторських висновків розроблені рекомендації, направлені на активізацію взаємодії профільних вузів з галузевими суб'єктами господарювання для досягнення цілей інтелектуалізації.

Ключевые слова: нафтогазова освіта, виробництво, персонал, інтелектуалізація, гармонізація.

Petrenko V., Protsuk V., Kys` S. Modern trends and prospects of oil and gas education development within the context of preconditions forming of enterprises intellectual activity as national economy subjects. The article is devoted to actual problems of interaction between the oil and gas field higher education and its production area, whose effective functioning depends largely on the intellectual level of its staff. The results of training, retraining and advanced training of employees in Ivano-Frankivsk national technical university of oil and gas are conducted using the facilities of core institutions of higher education for further intellectualization potential growth. Attention is drawn to low economic entities activity concerning the results of higher education core institutions knowledge application for actual problems solving in the oil and gas sector. The recommendations aimed at activation of core institutions of higher education cooperation process with enterprises for intellectualization goals achievement are given on basis of educational process objective analysis in the oil and gas sector and the author's opinion.

Key words: oil and gas education, production, personnel, intellectualization, harmonization.

УДК 378.015.311

Ірина Повар, Олег Повар –
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Ціннісний вимір професійної підготовки майбутнього фахівця

У статті розкривається сутність аксіологічного підходу до процесу професійної підготовки майбутніх фахівців; визначається зміст поняття формування цінностей і ціннісних орієнтацій у майбутніх фахівців як цілісної системи, розкривається сутність професійно-ціннісного ставлення особистості.

Ключові слова: професійна підготовка, цінність, ціннісні орієнтації, аксіологічний підхід, цілісність формування ціннісних орієнтацій, професійно-ціннісне ставлення.

Постановка наукової проблеми та її значення. Україні сьогодні, як і світу в цілому, характерні технократизм, знецінення моралі, духовності, загальнолюдських цінностей, абсолютизація ролі науки, ігнорування ціннісних вимірів людського буття, що й неминуче вимагає оновлення процесу професійної підготовки майбутніх фахівців. Йдеться насамперед про гуманізацію вищої освіти, основним змістом якої є олюднення її мети та завдань, сутнісного наповнення, форм і методів. А відтак, важлива роль у професійній підготовці майбутніх фахівців має бути відведена формуванню в них ціннісних орієнтацій.

Кожна людина життєдіє в конкретній складній ієрархічній системі цінностей, яка є сполучною ланкою між мотиваційно-потребнісною сферою і світоглядними структурами свідомості особистості та регулює життєдіяльність людини. Система ціннісних орієнтацій визначає життєві цілі та перспективу, спрямованість розвитку особистості. Визначаючи аксіологічні орієнтири кожної людини особистості, важливою є професійна оцінка як усвідомлення цінності предметів і явищ довкілля у професійному вимірі, за якою встановлюється відповідність або невідповідність професійних дій, мотивів, поведінки.

Успішність професійної діяльності залежить від задоволення особистістю своєю професією. Тому в системі професійної підготовки майбутніх фахівців вагомими є не лише базові професійні знання, а й чіткі орієнтири життєдіяльності, вміння відокремлювати істинні цінності від умовних, сприймання та оцінки складних явищ та процесів сучасного світу. А відтак, проблема аксіологічного підходу до професійної підготовки майбутніх фахівців є складною, актуальною і своєчасною для розгляду.

Аналіз досліджень проблеми. Проблема формування цінностей особистості у професійному становленні майбутнього фахівця, врахування системи загальнолюдських та

особистісних цінностей у процесі професійної підготовки досліджувалася багатьма вченими в різних аспектах. Так, наприклад, роль суспільно-соціальних відносин у формуванні ціннісних орієнтацій особистості досліджена Г. Андрєєвою, Л. Анцифєровою, А. Донцовою, В. Мухіною, Б. Паригінім, С. Рубінштейном та ін.

Проблема формування цінностей і ціннісних орієнтацій, їх місце в розвитку та становленні особистості розкривається у працях І. Бєха, І. Волощук, Л. Демінської та ін.

Цінності як вираження ставлення людини до об'єктивної дійсності є предметом дослідження аксіології, вчення про природу цінностей, їх місце в реальному світі, зв'язки різних цінностей між собою, з соціальними та культурними факторами, а також структурою особистості.

У ході дослідження нами встановлено, що вчені по-різному визначають поняття аксіологічного підходу. Зокрема, Н. Асташова аксіологічний підхід тлумачить як філософсько-педагогічну стратегію, яка визначає перспективи подальшого вдосконалення системи освіти, а також шляхи розвитку педагогічної майстерності та використання педагогічних ресурсів для розвитку особистості [1]. Причому авторка зауважує, що реалізація цього підходу дає змогу надати педагогічному процесу загальну ціннісну спрямованість. У свою чергу, В. Слєпко зазначає, що аксіологічний підхід є своєрідним "містком" між теорією та практикою, тобто, з одного боку, цей підхід дає змогу вивчати різні явища та події з точки зору закладених у них можливостей щодо задоволення актуальних потреб людей, а з іншого – розв'язувати завдання подальшої гуманізації суспільства [9]. Учений визначає низку принципів, які забезпечують розкриття сутності аксіологічного підходу. Це, по-перше, рівноправність різних філософських поглядів у межах єдиної гуманістичної системи цінностей при збереженні різноманіття їх культурних і етнічних особливостей; по-друге, рівнозначність традицій та інновацій, визнання необхідності творчого використання досягнень минулого й зорієнтованості на духовні відкриття в теперішньому та майбутньому часі, організація конструктивного діалогу між традиціоналістами і новаторами, що дає змогу забезпечити їх взаємозбагачення в культурному плані; по-третє, рівноправність різних систем персональних цінностей людей, соціокультурний прагматизм, толерантність і діалог у питаннях цінностей замість моралізування чи індиферентності [9].

Аналіз педагогічної літератури свідчить про те, що в сучасних умовах реформування суспільства особливо актуальним є питання про впровадження аксіологічного підходу у професійну підготовку майбутніх фахівців. Так, на думку О. Сухомлинської, втілення аксіологічного підходу в сучасну практику освітнього закладу передбачає дотримання наступних вимог:

- 1) педагогічна ідеологія має ґрунтуватись на позитивному, оптимістичному, життєстверджувальному змісті, а не на критиці й негативі явищ навколишньої світу;
- 2) педагогічний процес має бути цілісним поєднанням процесів навчання й виховання, які базуються на одних підходах та характеризуються єдиною стратегією розвитку;
- 3) систему педагогічних впливів на особистість необхідно здійснювати не стільки за допомогою використання ідей загальносвітової значущості, перебудови світу, скільки через залучення педагога до внутрішнього світу молодшої людини, виявлення ним прагнення зрозуміти її та допомогти зорієнтуватися в існуючій реальності;
- 4) оскільки для молоді велике значення мають цінності молодіжної субкультури, доцільно педагогізувати їх, активно включаючи у навчально-виховний процес;
- 5) під час формування ціннісних орієнтацій індивідуума треба повноцінно використовувати можливості колективу як основного провідника соціальних цінностей і групових норм для осіб, які входять до нього [8].

Отже, досліджувана проблема є багатоаспектною й певною мірою вивчена різними вченими філософами, психологами, соціологами й педагогами. Однак, на нашу думку, недостатньо проаналізовано аксіологічний вимір професійної підготовки майбутніх фахівців, що й стало **метою** нашої статті. Для досягнення поставленої мети нами розв'язані *наступні*

завдання: 1) зміст досліджуваного поняття й аналіз формування ціннісних орієнтацій у майбутніх фахівців крізь призму цілісності; 2) сутність професійно-ціннісного ставлення особистості майбутнього фахівця.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Аксіологічний підхід (Р.Арцишевський, І. Бех, Б. Гершунський, М. Євтух, І. Зязюн, В. Кремень, Н. Ткачова, Г. Щедровицький, А. Ярошенко) до дослідження проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців дає змогу її розглядати як феномен, що має особливе значення в професійно-особистісному становленні, оскільки аксіологія займається дослідженням цінностей як смислоутворювальних засад людського буття, що задають спрямованість і вмотивованість людському життю, діяльності та конкретним діям і вчинкам [2].

Ціннісні орієнтації є адекватним вираженням декларованих свідомістю особистості цінностей, однак між декларованими ціннісними орієнтаціями свідомості та цінностями, які реально спонукають діяльність людини, існує розбіжність [4]. Основний шлях залучення майбутніх фахівців до світу суспільних цінностей – це засвоєння ціннісних ідеалів.

Розуміння цінностей як основи соціальної компетентності та складової професійної компетентності майбутніх фахівців виводить перш за все соціокультурну компетентність за межі традиційної тріади: знання, уміння, навички – в особистісну сферу, оскільки торкається не тільки здатності певного фахівця приймати продумані та доцільні рішення, оперуючи наявною системою знань, а й прагненням подолати власне бажання вважати тільки свою думку та ціннісну орієнтацію правильними, поважати погляди та позиції інших, а також прагнути до саморозвитку як внутрішньої активності, творчості щодо якісного перетворення самого себе [3]. Тому змістово-значеннєві характеристики системи ціннісних орієнтацій залежать від цінностей суспільства та відображають загальну спрямованість особистості. Вдале формування особистості майбутнього фахівця може відбутися лише на основі комплексу ціннісних орієнтацій, які опосередковують, зумовлюють навчання та професійну підготовку майбутнього фахівця як суб'єкта в навчально-виховному процесі ВНЗ.

Аналіз психолого-педагогічної літератури [5; 10; 13] дає підстави для твердження, що зазвичай формування цінностей студентської молоді у процесі навчання розглядається через призму цілісності, в основі якої лежить світоглядна парадигма:

- 1) сприйняття світу як складного утворення (єдність предметного (матеріального), раціонального (понятійного) і трансцендентного (надчуттєвого, надраціонального));
- 2) пізнання суб'єктності і суб'єктивності в людині, її внутрішнього духовного світу;
- 3) пізнання людиною самої себе і ролі самосвідомості в цьому процесі [12].

Розкриваючи ціннісний вимір професійної підготовки майбутніх фахівців, конструктивним, на нашу думку, є визначення цілісного ціннісного пізнання, що містить у собі гносеологічне, етичне, естетичне, онтологічно-екзистенційне навантаження [12], запропоноване Л. Шумрою. Так, основою такого підходу до процесу формування цінностей має стати внутрішня мотивація оцінної діяльності (з урахуванням сензитивності віку), цілісне ціннісне пізнання (єдність раціонального та ірраціонального), освітня творчість, спрямована на розумове, емоційне, моральне, діяльнісно-вольове, естетичне, духовно-оцінне вдосконалення [12]. Тому змістове наповнення навчально-виховної діяльності майбутніх фахівців у вищій школі має бути інтеграцією навчальної інформації, оцінного ставлення й власної діяльності з реалізації ціннісного вибору, спрямованого на навчання, розвиток, самоосвіту, виховання, саморозвиток і самовиховання (рис.1.).

З аналізу психолого-педагогічної літератури можна стверджувати, що ціннісні орієнтації як змістова складова професійного самовизначення є провідною регулювальною функцією самопізнання (пізнання своїх цілей, бажань та дій) та зумовлюють виконання їх. А тому фундаментом для розвитку та формування професійно-ціннісних орієнтацій є провідні особистісні цінності. Нами з'ясовано, що на первинному етапі вибору професії починають формуватися професійні цінності, які особистістю детермінуються як найбільш значущі. Саме цінності створюють ядро в професійній діяльності і внутрішньому світі людини;

цінності з часом у процесі професійного розвитку перевіряються, доповнюються, оновлюються, набувають дедалі особистісного значення. У свою чергу, сама особистість починає ідентифікувати себе як представника певної конкретної професії.

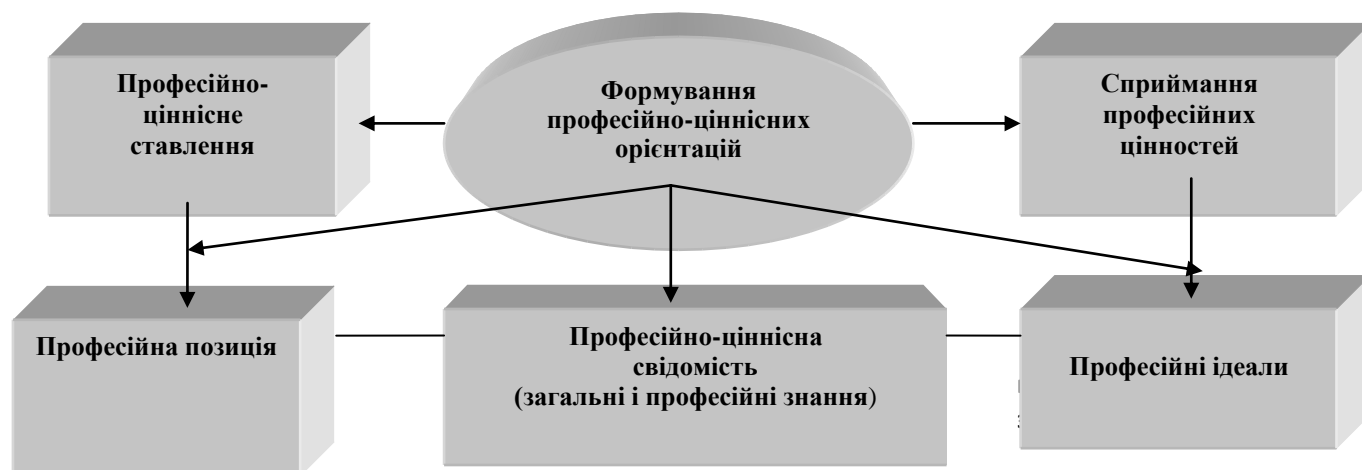

Рис. 1. Цілісність формування професійно-ціннісних орієнтацій у майбутніх

Однією із важливих проблем у формуванні системи цінностей і ціннісних орієнтацій є формування професійної позиції, яка за своєю сутністю є специфічною формою соціальної активності майбутнього фахівця, оскільки проявляється у всіх сферах життєдіяльності, а саме в навчальній, виховній, суспільно-корисній роботі.

Наступним кроком у процесі формування ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців є розвиток професійно-ціннісного ставлення як активного аспекту репродукції ціннісних характеристик тієї професійної діяльності, в якій воно було сформовано і виступає надбанням особистості. Саме поняття «професійно-ціннісне ставлення» охоплює досить велику групу психологічних явищ з потребнісно-мотиваційної сфери особистості. Так, К. Шевчук [11] виділяє наступні ключові аспекти й ознаки ціннісного ставлення особистості:

ПРОФЕСІЙНО-ЦІННІСНЕ СТАВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ		
<i>Аспекти</i>		
когнітивний	емоційно-ціннісний	поведінково-діяльнісний
<i>Ознаки</i>		
пізнання	потреби	діяльність
мислення	мотиви	творчість
	інтереси	
	емоції	
	ціннісні орієнтації	

Автор наголошує, що визначені аспекти є структурними, тобто відносно статичними, вони як осі координат, у площині яких вирисовується модель ціннісного ставлення особистості до чогось, що дає змогу спрямовувати й корегувати її в соціальному, духовному, особистісному просторі [11].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Оскільки особистість водночас може виступати суб'єктом різних сфер діяльності, то професійно-ціннісні

ставлення, на нашу думку, є змінними, тобто є динамічною системою, здатною переноситися з однієї сфери діяльності в іншу. В контексті цього, Л. Оршанський зауважує, що «свій ціннісний світ людина формує в процесі практично-духовної діяльності, завдяки якій перетворює природу і створює свій особливий світ – культуру. Таким чином, діяльність стає засобом формування соціального середовища, культурного життя людини. У такому середовищі відбувається процес олюднення, ошляхетнення, самовдосконалення особистості, закладаються основи саморозвитку, виховання як культури почуттів, так і загальної культури особистості, її духовності» [6].

Важливим компонентом у системі професійної підготовки майбутніх фахівців є ціннісне ставлення до професійної діяльності. Продуктивною є класифікація цінностей, запропонована О. Савченко: цінності професії, пов'язані із самовизначенням у професійній діяльності; цінності професії, що виникають на основі різних видів винагороди професійної діяльності з боку суспільства; цінності, що утворюються на базі різних ознак тієї чи іншої професії; цінності вищого гатунку, що використовуються в суспільстві для регуляції ставлення до професії [7]. Вчена вважає, що сучасний стан педагогічної теорії та практики щодо формування всебічно розвиненої та гармонійної особистості вимагає наукового обґрунтування двох систем цінностей: цінності, на які повинна орієнтуватися освіта сьогодні і в перспективі, та цінності, які мають створюватися, формуватися в самому освітньому процесі. Власне це й зумовлює проблему *подальшого наукового дослідження* – пошук змісту, форм і методів формування системи цінностей і ціннісних орієнтацій у майбутніх фахівців у вищій школі.

Джерела та література

1. Асташова Н. А. Концептуальные основы педагогической аксиологии / Н. А. Асташова // Педагогика. – 2002. – № 8. – С. 8-13.
2. Всемирная энциклопедия: Философия / главн. научн. ред. и сост. А. А. Грицанов. – М. : АСТ, Мн. : Харвест, Современный литератор, 2001. – 1312 с.
3. Деркач А. А. Акмеология : учеб. пособие / А. А. Деркач, В. Г. Зазыкин. – Спб. : Издательский дом «Питер», 2003. – 253 с.
4. Леонтьев Д. А. Ценность как междисциплинарное понятие : опыт многомерной реконструкции / Д. А. Леонтьев // Вопросы философии. – 1996. – № 4. – С. 15-26.
5. Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В. О. Огнев'юк. – К. : Знання України, 2003. – 450 с.
6. Оршанський Л. В. Теоретико-методичні засади художньо-трудової підготовки майбутніх учителів трудового навчання : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Л. В. Оршанський. – К., 2009. – 464 с.
7. Савченко О. Я. Альтернативні можливості початкової освіти / О. Я. Савченко // Початк. шк. – 1994. – № 5 – С. 3-6
8. Сухомлинська О. Сучасні цінності у вихованні: проблеми, перспективи / О. Сухомлинська // Шлях освіти. – 1996. – № 1. – С. 24-27.
9. Слостенин В. А. Общая педагогика : учебн. пос. / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов ; под ред. В. А. Слостенина : в 2 ч. – М.: Гуманитарный издательский центр ВЛАДОС, 2003. – Ч. 1 – 288 с.
10. Ткачова Н. О. Історія розвитку цінностей в освіті : монографія / Н. О. Ткачова. – Х. : ВЦ ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2004. – 423 с.
11. Шевчук К. Д. Формування у молодших школярів ціннісного ставлення до рідного краю : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / Шевчук Кристина Дмитрівна. – К., 2009. – 327 с. – С. 29.
12. Шумра Л. Л. Формування духовних цінностей студентів коледжу у процесі вивчення природничих дисциплін : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. пед. наук : 13.00.07 / Л. Л. Шумра. – Луганськ, 2007. – 20 с.
13. Ярмак Т. Формування духовних цінностей сучасної молоді / Т. Ярмак // Сучасні

аспекти виховання студентської молоді : матеріали наук. – практ. конф., (Харків, 19-20 березн. 2009 р.) / Міністерство освіти і науки України, Харківська національна академія міського господарства. – Харків, ХГАМГ, 2009. – С. 169-170.

References

1. Astashova N. A. Conceptual bases of pedagogical axiology / N. A. Astashova // Pedagogy. - 2002. - № 8. - p. 8-13.
2. The World Encyclopedia of Philosophy / Main. Scien. Ed. and comp. AA Gritsanov. - Moscow: AST, MN. : Harvest, modern literary, 2001. - 1312 p.
3. Derkach A.A. Akmeology: Proc. manual / A.A. Derkach, V.G. Zazykin. - Spb. Publishing house "Peter", 2003. - 253 p.
4. Leontiev D.A. value as an interdisciplinary concept: the experience of multi-dimensional reconstruction / D.A. Leontiev // Problems of Philosophy. - 1996. - № 4. - p. 15-26.
5. Ognevyuk V.A. Education in the values of sustainable human development / V.A. Ognevyuk. - K: Knowledge of Ukraine, 2003. - 450 p.
6. Orsha L. Theoretical and methodological principles of art-work training future teachers of labor training: Dis. ... dr. ped. Sciences: 13.00.04 / L.V. Orsha. - K., 2009. - 464 p.
7. Savchenko O.J. Alternative possibilities of elementary education / O.J. Savchenko // starts. HQ. - 1994. - number 5 – P. 3-6
8. A. Sukhomlinsky modern values in education: problems and prospects / Sukhomlinsky // path of education. - 1996. - № 1. - p. 24-27.
9. Slastenyn V.A. General pedagogy: Training. Ref. / V.A. Slastenyn, I. F. Isaev, E.N. Shyyanov; ed. V.A. Slastenyna: 2 h. - M. : Publishing Center Humanytarnyy VLADOS, 2003 - CH. 1 - 288 p.
10. Tkachev N. History of values in education: Monograph / N. Tkachev. - X: EC KNU. VN Kharkiv, 2004. - 423 p.
11. Shevchuk K.D. Formation at younger schoolboys value attitude to native land: Dis. ... Candidate. ped. Sciences: 13.00.07 "Theory and Methods of Education" / Christina D. Shevchuk. - K., 2009. - 327 p. - p. 29.
12. Shumra L.L. Formation of spiritual values of college students in the study of natural sciences: Author. Dis. for a degree candidate. ped. sciences: 13.00.07 / L.L. Shumra. - Lugansk, 2007. - 20 p.
13. Yarmak T. Formation of spiritual values of today's youth / T.V. Yarmak // Modern aspects of education of students: materials science. - Pract. Conf., (Kharkov, March 19-20. 2009) / Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv National Academy of Municipal Economy. - Kharkiv, ННАМН, 2009. - P. 169-170.

Повар И., Повар О. Ценностное измерение профессиональной подготовки будущего специалиста. В статье раскрывается сущность аксиологического подхода к процессу профессиональной подготовки будущих специалистов; определяется содержание понятия ценностей как основы социальной компетентности и составляющей профессиональной компетентности будущих специалистов; анализируется процесс формирования ценностей и ценностных ориентаций у будущих специалистов как целостной системы, раскрывается сущность профессионально-ценностного отношения личности и подается классификация ценностей отношения к профессии.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, ценность, ценностные ориентации, аксиологический подход, целостность формирования ценностных ориентаций, профессионально-ценностное отношение.

Iryna Povar, Oleg Povar. Value dimension of vocational training of the future specialist. The article reveals the essence of the axiological approach to the process of professional training of future specialists. The content of the concept of values as the foundation of social skills and making professional competence of future professionals is determined. The process of the formation of values and value orientations of future professionals as a complete system is analysed, the essence of professionally-valuable relation of the individual is concerned and classification of values related to the profession is given.

Key words: professional training, values, value orientations, axiological approach, the integrity of the formation of value orientations, professional-valuable attitude